

Chyže pod horami

Božena Němcová

Bylo před Janem Křtitelem. - Po několikadenním parnu strhla se s večerem silná bouře a liják. Ve statku u Medvedů, v malé dědině pod vysokým Ďumbierem ve zvolenských lesích chtěli právě večeřet; ale jak začalo hřmít, nechali všeho. - Stará matka zastřela okno bílým šatem a do plápolající na ohništi hranice hodila tři zabúlky, zažehnavajíc takto bouřku. Dokud bouře trvala, všickni se modlili, gazda i čeled', a teprv, když se utišilo a hřmítí přestalo, šla stará matka s dcerami ven, dohlédnout k opožděné večeři; husopaska pokrývala stůl, a starý gazda šel se podívat ven, či se vyčasilo, či ještě zaoblačeno. - Tma bylo, jako v rohu, a pršelo, jako by z konve lil. „No, koho ta búrka pod holým nebem zastihla, bude pamatovat!“ pravil, vcházeje zase do pitvoru, osvětleného plamenem ohně, na ohništi v otevřené kuchyni hořícího, okolo něhož ženské šukaly.

Vtom ozval se ze dvora štěkot psa. „Cože ten pes, či vlka čuje, či zlého člověka?“ pravil gazda a vstoupiv do otevřených dveří, díval se ven do tmavé noci. - Po chvíli zaslechl kroky, ale příchozího neviděl, až stál pod prahem. Byl to mladík v pocestném oděvu, vak na zádech, v ruce kovanou hůl, jíž se proti dorážejícímu na něho psu bránil, který až k prahu ho doprovázejí, teprv na gazdovo okřiknutí odskočil. - „Dej Pánbůh štěstí, gazdo!“ pozdravil pocestný, vstoupiv do pitvoru a smekaje klobouk jako houba napučený.

„Dejž Pánbůh i vám,“ odpověděl gazda a pozvedna nízkou, bílým beránkem obšitou čapku nad hlavou, pátravě se na pocestného podíval, tázaje se: „Kdo jste?“

„Jsem pocestný, v krajině zdejší neznámý; noc a bouře mne přepadla, zbloudil jsem've tmě. Smilujte se a popřejte mi nocku a kousek chleba,“ žádal pocestný hlasem velmi lahodným.

„Vděčně, pojďte jen dále. - Lehko člověk v neznámé krajině zbloudí a dokonce v takové nesnadce,“ pravil gazda, vlídně hostu dveře k jizbě otvíraje.

„Chytré děti, spravte halušky, praženici, a doneste, co dobrého máme, aby se host najedl. - Bude to azda nějaký žák!“ kázala stará matka dceři, nevěstě, a šestnáctileté vnučce Katušce, které chystáním večeře se zabývaly, když ale cizinec do dveří přišel, s podivením na něho hledět zůstaly. - Po rozkazu vešla stará gazdina do jizby, kde právě host vak s

plecí sundaval. „Vždyť pak je umoklý jako zmok,“ pravila starostlivě, sahajíc mu po mokrém šatu.

„Suchá nit na mně nezůstala, neboť lilo se na mne bez obrany, snad mně i vak promokl,“ pravil cizinec, rozvazuje vak, aby se přesvědčil. Měl v něm několik kousků prádla, knížky, skříňku s barvami a některé potřebné maličkosti. „Všecko suché,“ pravil spokojen.

„No, v tom šatu ho ale nechat nemůžeme?“ mínila gazdina.

„To snadno se odpomůže,“ pravil gazda. „Zverka je taky chlap, jako jsou pán, a hádám, že pánovi oděv jeho dobře se hodí.“ - Obrátiv se k husopasce, která s vyvalenýma očima na hosta hleděla, kázal, aby zavolala Zverku. - Děvče odběhlo a v malé chvíli přiběhl Zverka, gazdův bratrovec, mladý, štíhlý šuhaj. - Zaslachna, oč se jedná, rychle odskočil pro svůj sváteční oblek. - Všecko přinesl: bílou, z hrubého sukna širicu, zpředu a okolo obruby strakatým hedvábím vyšitou, košili s krátkým tílkem a širokými otevřenými rukávy, červeně vyšitými, oplecko z modrého sukna, též vyšité, široký kožený opasek se žlutými mosaznými přezkami a řetízky ozdobený, úzké bílé gatě, a krpce s návlaky. Také širák přinesl i s pierem. - Pocestný s přívětivým usmáním šaty přijal, jen širák a košili vrátil zpět. - „Ale musíš pána do toho obléci; Zverko, vždyť on by se v tom nevyznal,“ mínila hospodyně, a ukazujíc hostu na poboční dveře do komory vedoucí, pobídla ho, aby se tam šel přestrojit. - Host vešel do komory a Zverka šel za ním.

Netrvalo to dlouho a host převlečen v selských šatech, mimo košili, vyšel z komory. V šatu tom teprv viděti bylo, jak pěkně je urostlý. „Jako by to na vás ulil!“ zvolala gazdina, přinášejíc na stůl chléb a sůl, hostu na uvítanou. „Jsemť jak znova zrozen, a to jen vaší dobrotě a pohostinství děkuju,“ řekl host. „I rádo se stalo,“ pravila gazdina, „však se nám drahně času nestalo, hosta u našeho poctivého stolu viděti!“

„No, pojezte našeho chleba a soli,“ pobídl gazda, a když si host chleba ukrojil, posolil a jedl, pravil gazda: „Jsemť tu jako v zákoutí, a proto zřídka kdy cizí noha o náš práh zavadí. A pán odkudže přichází?“

„Navštívil jsem strýce, který má živnost v Hevešské stolici u Miškovce a u něhož každý rok bývám. Chtě se trochu po slovenských krajích ohlédnouti, vydal jsem se pěšky na cestu, neboť s vozem se nesmi člověk na svět dívat. Včera jsem byl na noclehu v Tisovci a povídali mi, že mohu být dnes v Brezně. Kdybych se nebyl hradské spustil, byl bych snad i na

místo došel; ale spustiv se hradské, dostal jsem se do lesů a tu zbloudil jsem. Kdyby mně nebyl plamen na hostinném vašem ohništi zasvitl a na cestu ukázal, byl bych do rána v lese bloudil a snad v něm i zahynul.“

„Nuž, daleko jste nezabloudili, neboť my tu pod Ďumbierem jsme, a do Brezna máme půldruhé hodiny chůze. Než žádnému neradím pouštět se do našich hor kdo nezná horné pirtě a po hore chodit nezná; toho lehko zmátá, že ani víc s hory nevyjde,“ pravil gazda.

Vtom přinášely ženské večeři na stůl a za nimi přicházela čeled'. Postavili se okolo stolu, hospodář smekl čapku, požehnal se, a sepna ruce, začal se modlit: „Pane Bože, požehnej, cos darovati ráčil,“ a všickni ostatní hlasitě s ním modlitbičku krátkou odříkávali, i pocestný. Ačkoliv nebyl takovému způsobu zvyklý, ctil přece domácí mrav. - Po modlitbě zasedli všickni za stůl, bílým plátěným ubrusem pokrytý, čeled' okolo dolního konce stolu, gazda s rodinou okolo horního konce, hosta posadili do rohu na čestné místo vedle hospodáře. Čeled' jedla z jedné mísy, gazda a rodina jeho měli talíře a rohové lžíce před sebou, hostu dali k talíři i vidličku a nůž. Také bylo na horním konci dvě jídel více, hostu ke cti.

„Nuž, přijměte za vděk, co Bůh nadělil, a co se naspěch spravilo,“ pravila gazdina, přistrkujíc hostu mísu s cmírovou polévkou. Host podle panského zvyku chtěl hospodyni přednost dáti, ale nedej Bože - ani za svět by si nebyla dříve vyložila. „Hostu čest,“ pravila, a host musel volky nevolky prvním býti.

Nastalo ticho, každý hleděl si svého, jen gazdina je chvílemi přerušila obvyklým každé hospodyni pobízením. „No, nechže se líbí těch halušek, dobrá je to bryndza na nich; či té praženice?“ pobízela, ač hostu vyhladovělému dobře chutnalo. - Čeled' mlčela též; jen oči zvědavě po cizinci chvílemi se obracely. Zvlášť ženské prohlížely s podivením cizince; ale nejpodivnější jim na něm byla tenounká, bílá košile a zavřená při ní rukávce, s okružím okolo ruky, jako tam ženské jen nosily. Zverka s jakousi hrdostí na něho hleděl, domnívaje se sám sebe viděti. - Nejvíc se však hostu Katuška obdivovala a nemohla ani dosti nadiviti se, kde se ta krása v něm vzala; vždyť pak, když do pitvoru vkročil, umoknut, rozcuchán, v šedé haleně zakrútněn jako v mhle, se jí nejinak zdálo, než že to nějaká mátoha nebo černoknižník do chyže se vleče, až se ho ulekla. A tu, hle, on se tak proměnil v švarného šuhaje, jemuž roveň

neznala. - Tak malé, bílé ruce ani ona neměla, ačť jí vždy stryně Ula říkala, že má ruce jako víla. A vlasy tak černé, pěkně nazad učesané ani jeden z šuhajů neměl, co jich koli znala. I ten Zverkův šat zdál se jí na něm krásnějším. - Nikdo tak neseseděl, nejedl jako on, a hlas jeho zněl jako zvon. Co ji hnětlo, bylo to, že oči jen ustavičně na talíř skloněné měl, mimo jídla nikoho si nevšímaje, jedva na okamžení oči zvedna. - Tu ale, když ho babička po mnohonáctekrát zase pobízela, složil vidličku a nůž na talíř, děkoval, pozvedl hlavu vzhůru a tu po prvé potkaly se oči jeho s Katuščinými. Zalekši se, víčka černobrvá sklopila přes oči, jak když mrak hvězdičky zaklopí, a červánky rozlily se jí po líčku, pěkném jako z jádra. - Rychle pustila se do jídla, ale v chvatu přisedlo jí. - Stryně vedle sedící honem chtěla ji uhoditi mezi lopatky, aby jí sedlo, ale děvče proklouzlo jí pod rukou jak úhoř, a ze dveří utekla.

„Eh, jašo, jašo,“ pravila káravě stará gazdina. „Mladost - nerozum,“ omlouvala stryně.

„Je to vaše dcera?“ ptal se host.

„Vnučka, dcera po synovi,“ pravil gazda, a ukazuje na mladou ženu ponosité postavy, sedící vedle muže, vysokého jako jedle, pravil dále: „;To naše dcera, to je její muž, náš zeť. - Tuťa,“ ukazuje na druhou stranu, kde seděla stryně a Zverka, „moje bratrová a syn její Zverka. To je mi rodina podle krve a tito jsou mi rodinou podle zákona božího,“ doložil, ukázav s rodiny na čeládku.

Host díval se s jednoho na druhého a neviděl než přívětivé, pěkné tváře, muži jako skály, ženy jako sosny - a tu přicházela s uzardělou tváří ta, která se mu přece jen nejkrásnější býti zdála mezi všemi. Bylť on ji sice hned při vkročení do pitvoru u ohniště pozoroval, ale jsa umdlen a lačen, neměl smyslu pro pozorování krásy. Hladovému jen chléb na myslí. Když hlad ukrotil a tělo občerstvil, obrátil mysl nyní k tomu, co srdce blaží, ke kráse, a byla to očím jeho milá pastva, když tu viděl oproti sobě děvče jako makový květ - jak by ji Pánbůh sám dal na ten svět! - Lál svojí zpozdilosti, že si jí dříve nebyl všímal, a jako ona prvé s jeho tváře, tak on teď s její očí skoro nespouštěl, a bůhví jak dlouho by se na ni byl díval, kdyby ho stará gazdina nebyla z příjemného zahledění vytrhla otázkou po rodičích, čili ještě na živu jsou?

„Matku nemám,“ odslovil. „Zemřela mi, když jsem malý byl; otec žije, ale všecek již k zemi skloněn jest jako zralý klas, a bojím se, že ho smrt

záhy skosí. - Bratrův ani sester jsem neměl. - Z příbuzných neznám jen strýce, u něhož jsem právě byl. - Je mi co otec a velmi ho ctím.“ - „A či nejsú pán Slovák?“ divila se gazdina. „Já jsem Čech,“ odpověděl host.

„Čech, nuž to se mi líbí!“ zvolal starý gazda; „jáť myslil, že je pán hen od Trnavy, Slovák.“

„Pán rozpráví slovensky, jak by Slovák od kořene byl,“ divil se mladý zeť.

„A proč by nerozprávěl, vždyť Slovák a Čech jednoho stromu jsú list a lehko si rozumějí,“ pravil gazda. - „Nuž a kdeže pán domovem?“ - „A jakéže jméno pánu?“ obrátil se k hostu. - „Jmenuju se Bohuš Sokol,“ odpověděl mladík, „domovem jsem v Praze!“

„Bohuš, jaké to pěkné jméno,“ myslila si Katuška v duchu; stará gazdina ale mínila nahlas, že je host věru jako mladý sokol.

„Nuž ale, srdce milené,“ zvolal starý gazda všecek uradován, „z Prahy že jsú? - I já v Praze byl, věru jsem byl! Ej, bystu Bohu, nedal bych to ani za živú hlavu! Ale musím vyjeviti panu Bohuši, že i naše rodina z Čech pochází. Za času velkých súr v Čechách vystěhovala se naše rodina s mnoha jinými rodinami z Čech do zdejších krajů, a zde se napotom usadila. - Byly to tvrdé časy tehdáž, jak mi praděd rozprávěl, súra za súrou; kárha za karhou přicházela, a naostatek přivalili se na naše kraje Turci pohané, jako zlá voda, která, kam se rozleje, do pusta vše zhubí.“

„A sem až do těch pralesů a hor přišli Turci?“ ptal se Bohuš.

„Eh, kamže by nebyli přišli psí ti synové,“ pravil gazda. „Od Filekova prodrali se horami a na naše dědiny. Byli by vše do pusta pohubili, kdyby nebylo lubětovského junáka Vavry Brezuly. - To byl junák! Ani sto Turkův se nebál a jméno jeho strachem bylo Turkům. Dvakrát byli v naší krajině, loupili, pálili a chtěli se na Vávrovi pomstít, ale on, to šavlí, to lstí po obojíkráte jich zahnal, mnoho pobil, po druhé i samého agu zabil. Tak zachránil on jediný celé okolí, neboť všichni obyvatelé do hor utekli, slyšíce, že Turci jdou. Šel o slovenském tom junáku hlas daleko, až za naše hory, a zde vám každý ukáže prosmyk mezi horami, kde se proti celému davu Turků ubránil, je zahnal, i studni Turkovu, nad níž agovu hlavu vztyčil. - No, však vám o něm ještě povím. Teraz vám chci ukázat náš nejdražší poklad, který nám otcové naši z Čech přinesli a který se v naší rodině dědí od otce na děti a od dětí na dětné děti, od kolikátého již kolena.“ - Dořeknuv, obrátil se, otevřel malou almárku starodávného díla s

vypuklými dvířkami, která v rohu za stolem na lavici stála, a vyndal z ní skříňku pěkně vyřezávanou z dřeva fládrového. V skřínce ležela v hedvábném šátku zaobalená kniha, vázaná v dřevěných, kůží potáhnutých deskách s mosaznými sponami. - Bylo to Písmo svaté. - Jako by se ostatků svatých dotýkal, s takovou úctou bral gazda knihu do ruky; když ji byl rozbalil a otevřel, položil ji před hosta. „Hle,“ pravil, ukazuje na popsané uvnitř desky, „tu celá naše rodina vypsána, kdy se který narodil, oženil i umřel, od Prokopa Žatného, který z Čech sem přišel, až na mého bratra a syna. - Hle, tuto Jura Žatný - Nemyslel' jsem, že budu já úmrtí jeho sem zapisovat a že ho tak nenazdajky ztratíme - jako by ho zčista vedra jasná střela zabila!“ vzdychl starý gazda.

„Eh, byl nám to veliký žal, když jsme my staří rodiče své hodné, mladé děti naříkati musili,“ pohnutým hlasem pravila gazdina.

Mělt' v knize mimo úmrtí a narození každý úd rodiny i to poznamenáno, jaký byl a co pamětihodného vyvedl. - Tak bylo o Martinu Žatném zaznamenáno: „Byl to muž jako na dva kraje nůž! Bojoval proti Turku pohanu a padl pod Bělohradem! - Bůh mu dej věčnou slávu!“ - U Pavla Žatného stálo: „Byl člověk vědomý a spravedlivý. - Kupčil se světem s čipkami, a byl až v zemi španělské v městě Madridu, odkud mnoho peněz domů přinesl. - Pokoj mu!“ - U Ondříka Žatného stálo: „Odpust' mu Pánbůh; byl planý chlap! Utopil se v sladké vodě!

Bohuše zápisky velmi zajímaly. Když ale četl o Janku Žatném - otci gazdově - že zabil čtrnáct medvědů, bratr jeho pět, o gazdovi, že jednoho napolo v náručí udusil a napolo sekerou ubil, když mu v noci na oves přišel – nedůvěřivě se jaksi usmál. Gazda to zpozoroval; i pokrčil rameny, řka: „Pán to azda za nepravdu drží? - Nuž hla, či pravda, či nepravda!“ Při těch slovech odhrnul gazda krátkou košilku s mohutných prsou, odhrnul široké rukávy pod samou paží, a ukazuje na zjizvená prsa a rámě, pravil: „To jsou jízvy od medvědích drápů, když jsme se spolu na ovsu pasovali! Ej, věru, mladý pane, kdybyste mezi námi žil, takovým bitkám byste se nedivil. Vždyt' můj syn tak mladý byl a tři medvědy zabil.“ - „Eh, kdyby nebyl raději žádného zabil, mohl tu seděti mezi námi i mladá jeho žena, a Katuška nebyla by sirota,“ vzdychla si stařenka, a Katušce se oči zalily.

„Eh, nedá to chlapu! Když se s mackem potká, každá čiva v těle se otřese, a už nechť tu o život jde, jen na něj! Tak bylo i s mým synem; už co mladý chlapec znal dobře střílet, a když vyrostl, nebylo medvědů

polovačky, aby na ní nebyl Juro Medvedovec býval. Musím pánu pověditi aj to, že otec můj, pověstný medvědobijce, dostal prezvisko Medved', a to přeneslo se i na všecku rodinu, byť i některý nebyl nikdy medvěda zabil. A už nyní ani nevědí susedé, že máme jiné jmeno, hiba pan farář; jen se všecko u Medvedů volá. Jen dvacetiletý byl Juro, a už dvakrát s gajdami ho přivedli s polovačky, ale po třetí šel nešťastně!“ vzdychl gazda hluboce.

Po chvílkovém zamlčení pravil dále: „Byla na Černém Hronci velká polovačka na medvěda. Mnoho tam bylo střelců, i Juru volali, neboť šel o něm hlas po celém horním vidieku, že je střelec na slovo vzatý. - Ráno, když měl jít, prosila ho Ilena, mladá jeho žena, aby nešel na lov, že se jí o bílých růžích zdálo a to že znak žalosti. Ale on se jí vysmál.- Matka, moje staruška, nechtěla ho pustit, prosila, aby se nevydával na cestu, že je na votochu osudný to pro něho čas.“

„A proč to - osudný?“ ptal se Bohuš.

„Nuž, při porodu věstila mu stará věstice, co hen v lese bydlí, že bude šťastný, ale aby se chránil vydávati se na cestu na votochu. Nemá tomu čluvěk, jak pan farář káže, věřit, ale takové věstice jsou vědomice a mnoho vědí, co jiní lidé nevědí. Moje stará jim věří, abych ji upokojil, říkal jsem i já Jurovi, aby zůstal doma; ale nebylo platno ani moje slovo, ani prosby mateře a ženy, nedal si vůli zlomiti a přece jen šel.“ - „Neměl jste mu, švakře, tenkrát povolovat,“ ozvala se švakrová; „vždyť jste hlava naše a všichni vás posloucháme.“

„Však víš, Ulka, že jsem nerad strmý, ani na vás, ani na koho jiného. Přál jsem mu radost; že se v žalost obrátí, jsem se nenadál,“ pravil gazda. „Když z domu vyšel,“ připomínala stařenka, „přešla ho susedova Mara s prázdným. Prosila jsem ho naposled, aby nešel, že se mu zlé znaky ukazují, ale on mi odpověděl: „Cože, mamuška, rozprávíte? Všude jsem pod nebem a v rukou božích. Co mi Bůh přisoudil, to mne věru nikdy nemine“ - a přece jen šel. - Ach, bodejž mu jelení jeho nožky na prahu byly přirostly!“ povzdychla stařenka, zaplakavši. - „Bylo to posledníkrát, co jsme ho viděli živého,“ pravil zase po chvíli gazda, podpíraje šedivou hlavu o loket. „Byltě tam mezi střelci zeman jeden z dolní země, který prvníkrát na medvědí polovačce byl a hádám medvěda nikdy neviděl. - Postavili pod jeho stanovisko Juru, aby ho v čas nebezpečí chránil. Nuž, hle - zdivený medvěd právě Jurovi prvnímu do rány přišel; Jura vystřelil, a

medvěd, smrtelně raněn bolestně zařval a vrhl se v bok, kde zeman stál. - V tu chvíli ale trefila ho rána druhá z Jurovy dvojky, klesl na kolena, a tu padla třetí rána, a Jura, trefen kulí zemanovou, určenou medvědu, klesl mrtev vedle něho. - Kéž by byla planému tomu střelci ruka zkameněla, než vystřeliti měl! - Přinesli nám ho střelci večír domů,“ pravil gazda s hlubokým povzdechem, „na medvědí kůži, která mu co prvnímu střelci přináležela. - Co tu bylo žalosti - to, myslím, že by nedovedl nikdo vypraviti. Div, že jsme z rozumu nevyšli leknutím! Byl on ozorné chlapisko a dobrý jako kousek chleba; byl hodným synem i manželem. Ach, ta ubohá naše Maruša, div jí žalem srdce nepuklo; od té doby hynula, vadla jako ta jabloň, když jí kořen podtne, a za rok odnesli i ji za Jurou. Zůstala nám po ní jediná její halúzka,“ dopověděl gazda, ukazuje hlavou po slzící Katušce.

„A cože ten zeman, kdo to byl?“ ptal se Bohuš, s pohnutím se na smutnou tvář Katuščinu dívaje.

„Dost se proto trápil,“ pravil gazda, „a pušku tu chvíli o strom rozbil, a zaklel se, že nikdy více střílet nebude. Byl i u nás; prosil, abychom mu odpustili, všecko jmění svoje dával vdově a Katušce. Ale nač by nám byly peníze jeho, Pánbůh nám dost nadělil - všecko bohatství jeho nebylo by jedinou slzu smylo. Odpustili jsme mu, vždyť to svévolně neudělal. Chlap střílí, ale Pánbůh kule nosí, a cože člověk oproti božím souzením!“

„Pánbožek dal, Pánbožek vzal, jméno jeho budiž pochváleno,“ pravila staruška, utírajíc si uslzenou tvář.

„Na věky věkův,“ dodal gazda, a políbiv bibli, do šátku ji zaobalil, v skříňku uložil a do almárky zase schoval. „No, děti, vstaňme a připravte pánovi lože, bude umdlen po cestě,“ kázala gazdina. Host se sice omlouval, že není umdlen, ale hospodyně přece jen vstala od stolu. S ní zároveň zvedly se dcera, vnučka a stryně, odklidily se stolu, a ven odešly. Zeť, jejíž rodina Blažo volala, také vstal, a jda do vedlejší komory, přinesl na sítku rozkrájený dohán a tři krátké hliněné dýmky s drátěnými vrchnáčky, což vše na stůl položil.- „Či neporoučí pán faječku?“ ptal se hoch.

„Já jsem sice slabý kuřák, ale ve společnosti rád si zakouřím,“ odpověděl host, chtě jednu z napchaných dýmek si vzít. Ale Blažo mu nedal. „Dříve se musí zapect,“ pravil. Bohuš nevěděl, co tím myslí; i pravil mu gazda: „My zde, na Hroně, máme za to, že dohán, když se v pivě

zapeče, mocnější je, a protože ho jinak nekouříme, než tak. Necht' nakladou na kozub, abychom nemusili k ohništi," kázal gazda. Blažo skočil ven a ve chvíli přišla Katuška s plnou náručí chvoje - a opět ve chvíli praskal ohníček na kozubu (krbu) při velkých kamnech ve zdi, a Katuška zase odběhla, jen tak půločkem na hosta pohlédajíc. Když chvůj shořela, shrabal Blažo uhlí na krbku a při kraji do žhavého popela položil zvlhčeným dohánem napchané a vrchňáčkem volně přiklopené dýmky.

„Nuž vidí pán, tak zapekáme. Nyní se to nechá, až se dohán začne zdúvat, potom se pipa vezme, první duch se vyduchne od sebe, potom se pěkně rúče (krásně) dohán urovná, zaklopí a fajčí se.“ - Mezitím se dýmky zapekly a Blažo podal jednu hostu, jednu gazdovi a jednu sobě nechal.

„Eh, byst' u svete, dobrý to dohán," bláhal si gazda po několikátém zaduchnutí. - „Štítnický to, a z první ruky; když dvě faječky vykourím, nuž mi vždy odlehne.“

„Eh, věru tak," přisvědčoval Blažo, ale Bohuš nemohl cvičeným těm kuřákům přisvědčit, ani s nimi závodit, nebylť zvyklý ani mnoho, ani tak silný dohán kouřit, jako Hronec.

„A či jdú pán prosto domů?" ptal se gazda Bohuše, když si trochu poduchal, „či se chtí ještě někde po našich krajích zabavovat?"

„Rád bych v zdejší krajině déle pobyl, ale nemohu; hodlám přímou cestou domů," odpověděl Bohuš.

„O den, o dva dni zle nebude, a věru by nás to těšilo, kdybyste chtěli u nás pár dní pobýt. Můžeme jít na Ďumbier, na salaše, a zítra je předvečer Jana. Nuž, viděli byste, co v Praze nevidáte, a kdybyste i za to platili. A či jste viděli kdy Jana pálit?" - „Neviděl jsem, ale i po Čechách se ještě v některých místech pálí ohně před Janem Křtitelem, ale od nějakého času pomíjí pomalu způsob ten, až docela zmizí jako jiné pěkné obyčeje. Nemělo by to býti, neboť staré naše obyčeje, zvyky a mravy silnou záštitou jsou národního života," pravil Bohuš.

„I zde se mnohý starý obyčej zapovídá, nuž ale my si nedáme, co se toho týče, do kaše dúchatí a přece jen své staré zvyky vykonáváme," pravil gazda.

„Jen aby nebyla taková nechvíle zítra, jako dnes, sice je vše zkaženo," namítl Blažo.- Vtom přišla Katuška, přinášejíc tři pohárky hriatého. Uzardělá postavila je na stůl, neboť se Bohuš na ni díval, a sotva mohla

vyřídít, že je lože pro hosta připraveno, že může na odpočínání jít, kdy mu vděka. - Bohuš se děkoval a gazda ptal se jí, čili ještě „padá“ (déšť).

„Už se vychviluje, dědoušku, a nebe obsypalo se hvězdičkami, ažda bude zítra pěkný den,“ odpovědělo děvče. „Kdyby se vyčasilo, dobře by vám svědčilo na zítřejší radovánky. No, ale že nám, pane, neodcházejte zítra, slovo na to?“ ozval se gazda. - „Rád, gazdo, ten den u vás zůstanu; je mi u vás tak milo, jako bych v matčině klíně spočíval,“ odpověděl host, podáváje gazdovi ruku.

„To nás těší,“ kývl spokojeně stařec. Katušce se očka zaleskla, i vyběhla rychle ven a před dveřmi si poskočila a začala zpívat, až se to po chyži rozléhalo. Když Katuška odešla, začal se gazda na Prahu vyptávat a divil se, jak se mnoho změnilo, neboť uplynulo asi dvacet let, co on v Praze byl a to na krátký čas. Po shovoru mužů a když vykouřili a hriato vypili, odebrali se všichni na odpočinek.

Stará matka vedla Bohuše s hořícím kahanem z pitvoru přes několik schodů nahoru do malé, čisté jizbičky, kde bylo bílé lože přichystáno a na něm pokrývka z medvědí kůže. Na stěně visely dvě pušky, šavle a dvě pěkně vykládané valašky; na protější stěně mužské šatstvo. - Nábytku nebylo v jizbě mnoho, ale vše z dřeva jasanového, čistě dělané. Okna zavěšena byla bílými plátěnými záclonkami, okolo krajů červeně vyšitými. Podlaha pokladena byla rohožemi. všude po celé chyži pozoroval Bohuš zámožnost a pohodlí vedle prostoty, ale v každém koutku bylo vidět správu čisté ženské ruky a po celé chyži vanul duch, jako by dobrou myslí vykouřil. Když vešli do jizby, postavila stařenka kahanec na stůl, pak přistoupila k loži, nakypřila trochu podhlavnici, přešla rukou pokrovec, ohlédla se na zbraň nad ložem, a když se k Bohušovi obrátila, měla oči plny slzí. - „Zde bydlel v této jizbě nebožtík můj syn s Marušou. Hen ta puška byla jeho, i ta pěkná valaška, i cedilo a čutora, a tuto medvědí kůži on si vydobyl. Veselo tu bylo, když tu žilo mladoženstvo, ale nyní vidím tu smutný každý kút. No - daj vám Pánbožek dobrou noc, synku, nechť se vám pekného cos přisnive,“ pravila stará pohnutým hlasem, a pohladivši hosta po ruce odešla. - V pitvoru zastavila se u ohniska, neboť opatrování ohně na ohnisku, aby nikdy nevyhasl, měla ona na hlavě co stará matka (babička). - I shrabala opatrně každý živý uhel do jamky uprostřed ohniska, vše kolem obložila popelem a navrch chvojem pokladla. - Nedej Bože, aby oheň od sousedů prositi musela! Ani bratr bratru rád oheň

nepůjčí, poněvadž víra taková, že se tím štěstí z domu vynese. Také obětování ohni bylo povinnosti staré matky; od každého jídla, co se na ohnisku vařilo, dostal oheň; i všechny odpadky od jídel a všechny drobty hodila stará matka do ohně se slovy: „Na obetu“. - Když gazdina oheň uložila, šla spat, a po chvíli vše utichlo. Bohuš ale, jakkoli po cestě umdlen, nemohl dlouho usnouti; vše, co viděl a slyšel, tanulo mu na mysli a především dvě očka jako jiskřičky. Ani by si nebyl pomyslíl, že ta očka také bdí.

* * * * *

Slunce stálo již v plné své kráse na obloze, když se Bohuš probudil; rychle vyskočiv z lože, začal se oblékat, neboť hospodyně navrhla hostu, že by mohl jít ráno se stryní na Muchovo, kde stál bača jejich salašem. - Obléknuv se opět do Zverkových šatů, anť mu jeho nebyli dali, vyšel druhým vchodem z jizby na pavlač, která se táhla podél chyže. V podivení zůstal stát, vida před sebou na vše strany, kam jen oko pohlédlo, skupení zelených hor do oblak čnějících. - Chyže ležela na sklonku vrchu do údolí hronského, při samém lese. - Na pravém boku stál kostelíček a fara, a pod kostelem jako v kotlině ležela roztroušená dřevěná stavení s pavlačemi; žádná z pavlačí nebyla ale ze sloupečků sestavena a pěkně vyřezána jako ta, na níž Bohuš stál; žádné stavení tak spořádané a velké, jako horní chyže. - Na prostranném dvoře stál starý košatý ořech, po straně holubník a studně. Zásep dlážděná, byla čistě umetena. Po stranách byly budovy hospodářské. Na úslunní straně při stavení byl sad a malá zahrádka. Okolo všeho ohrada nízká, zděná, na níž rostla živá lesina (*lycium europeum*). Na dvoře batolila se a kutila rozličná hydina (drůbež), u mrviště hrabala prasnice s mladými, před vraty ležel bílý, krásný vlčí pes Dunčo, zarytý to ale nepřítel vlků, a na kládě u přístěnku seděl hlavatý kocúr. Nad ním, pod střechou, na níž tu a tam sazenička hrmotresku se zelenala, hnízda měly vlaštovičky, jimž kdo by ublížil, hříchu by se dopustil a pokutě neušel, a ve vrchole ořechu křičeli vrabci, jako by seděli v sněmu. Tu vyšel na práh Zverka, a vida Bohuše na pavlači, dvěma skoky stál u něho. „Dobré ráno - no, jak jsme se vyspali?“ ptal se s usmívavou tváří. - „Až příliš dlouho jsem spal, jak vidím,“ pravil Bohuš.

„Byl jsem už na posluchách u dveří, či jste hore, ale spal jste jako had v zimě. My vstáváme před zorami, nebo je mnoho roboty. A či se vám líbí ten výhled?“ - „Je překrásný!“ zvolal Bohuš, a ukazuje na nejvyšší vrchol, ptal se, zdali to Ďumbier.

„Věru Ďumbier, ten nejvyšší, s tou plešivou hlavou; byl jsem tam s dědom, jaj, ale je strmo tam hore; musíš tu pokolinsko, tu čtyrnožky a ba i hadmo lezti, a nic ti tu, ni dubu ni buku, len skála a kosodrevina, ale vidět je věru do půl světa. Nuž a tam, hle, pod Ďumbierem je hora Baba, a hen tam Magura, Peklo, Čertová, co se jde přes ňu do Liptovské, a hen ta černá je Králův laz; a ty menší jsú Okošená, Hrádek, Muchovo, čo jsú naše salaše, a tuto za kostelem je Brezina, tam budem pálit Jana.“- Právě, když Zverka přes kostel ukazoval, vyšlo z něho několik mužů stejně oblečených, stejně vysokých. Měli modré kamizoly, černě šňurované, též takové nohavice, opasky, krátké černé vesty, boty vysoké a kulaté klobouky s nevelikými střechami. Mezi nimi šel kněz v taláru a za nimi ženské. Před kostelem pod lipami se zastavili, každý podal faráři ruku, také některé z ženských podávaly jim ruce, potom rozešli se, muži a několik žen obrátili se od kostelíčka mezi pole, farář do fary vešel a ostatní dolů do dědiny.

„Kdo jsou ti muži?“ ptal se Bohuš.

„To jsou hen tam z dolní dědiny, Lehoťané, čipkáři, co kupčí se světem. Když přijdou z ciziny, jdou nejprv do kostela a k stolu Páně, a když zase do světa musí, než odejdou, opět do kostela jdou a k stolu Páně, to vždy tak. A pan farář dá jim požehnání, aby se jim dobře vedlo na cestě,“ pravil Zverka.

„To je hezký způsob. A kde kupují krajky ti krajkáři?“ „Hen okolo Bystrice od haviarek, co je samy robí; jsú velmi chudobny. I naše dívky znají čipky plést, ale si přece jen ty pěkný rúčí na jarmoku v Brezně kupují. No, ale teraz pojdte k snídání.“

Snídání stálo již na stole, ale jen pro hosta. „Musíte odpustit,“ omlouvala se gazdina, „že jsme na vás nečekali; čeled' jde včas ráno do práce, a to je domácí již zvyk, že snídáme pohromadě.“

„Netřeba rušiti domácí zvyk ospalci k vůli,“ usmál se Bohuš a s chutí pustil se do snídání. Přišel také gazda do jizby a jeden po druhém přáli hostu dobrého rána, i Katuška; každý se mu již směle podíval do očí a nic se ho neostýchali; vždyť pojedl s hospodářem chleba a soli, spal s nimi

pod jedním krovem, byl tedy již jako jejich, k čemuž i oblek národní i slovenská mluva přispěla.

„A či půjde pán s námi?“ ptala se stryně. „Velmi rád, vezmete-li mne jen,“ pravil Bohuš.

„Nuž, proč bychom nevzaly, jen pojdte, bude nám veseleji. Nuž a ty, synku, hybaj, nech se Katuša chystá.“ Bohuš, jak slyšel, že půjde i Katuša nahoru, rychle běžel pro klobouk a nezapomněl s sebou vzít kreslicí nářadí. Ale nevěděl, kam s tím v neobyčejném obleku, kde nebylo kapes v kabátě. Nesl to tedy v ruce. Když přišel dolů, stáli již přichystáni na cestu: Zverka, stryně, Katuška a Zuzula služka, která měla sýrce dolů přinést a bryndzu.

„A cože to tu máte?“ ptal se gazda, ukazuje na kreslicí náčiní. Když Bohuš pověděl, co a k čemu to nese, pravil gazda: „No, to najde pán mnoho pěkných obrázků; - ale dajteže pánovi cedilo, aby si to mohl schovat.“

„Vždyť by se nenesl pán s cedilem, ale může si to dát za opasek nebo do kabanice do rukávu; v létě nosí se jen přes ramena přehozené, a proto se rukávy dole zašijou, aby se tam mohlo něco dát,“ poučoval Zverka.

Bohuš schoval tedy nářadí do rukávů, kabanici přehodil přes ramena a lehce ji přes prsa řemínkem upevnil. Zverka, který ho ustavičně od hlavy do paty měřil, zpozoroval, že nemá návlaky u krpců dosti přitažené; ihned se shýbl a stáhl mu je, aby se mu prý lehko šlo, a gazda, vida, že drží v ruce bambasku, zakroutil hlavou, a že se taká palice k tomu šatu nehodí, jen prý k plundrám. Obrátě se do chyže, přinesl valašku se širokou sekerkou, topořiště pěkně cínem vykládané, a podáváje mu ji, pravil: „Nuž hle, bez tejto Hronec nevyjde z domu. Trefí se potkat zlou zvěř, aj co horšího, zlého člověka!“

Bohuš poděkoval upřímnému gazdovi, všichni dali sbohem a dali se na pochod. Dunčo šel s nimi a rejdlil a štěkal okolo nich jako by věděl, že jdou k bratřím na salaš.

Ze dvora vyjdouce, šli žitným polem. Katuška zůstávala pozadu a jdoucí dělala kytici z nevadzy (chrpy), ohničku (máku), kúkolu, stračí nožky a všelikého kvítí polního, co po ruce měla. Když ji hotovou měla, strčila za šněrovačku. Vždyť by ani děvče děvčetem nebylo, kdyby v neděli kytice za šněrovačkou nemělo, jako zase šuhajové za kloboukem je rádi měli. Katuška měla vždy ráda kytici a dokonce k nedělnímu šatu.

Divila se babička, když Katuška ráno místo do bílé plátěné, jako všechny ženské v pracovní den nosily, do zelené, v množství záhybků složené sukně se oblékla, která se přece jen v neděli nosila. A nejen zelenou sukni vzala, ale i bílou, pašovanou fěrtušku s širokým červeným tkalounem, který dvakrát okolo pasu otočený měla. A kdyby jen fěrtušku, ale i košilku bílou jako labuť, tenkou jako kment, modře a červeně vyšívanou u rukou, u krku a na ramenou. A na košilku šněrovačku barvy karmazové (karmoisin), světlemodrou pentlí lemovanou, na tři spony zřepředu zapnutou, krátkou, aby viděti bylo na dobrou dlaň mezi ní a pasem bílou košilku, jak to žádal kroj. Na krku černou úzkou stužku, na dvě smyčky zřepředu zavázanou, mezi smyčkami malý stříbrný křížeček přidělaný. Na nohy čizmy z korduánu oblékla. Na hlavu ráda by si byla dívčí ozdobu, partu, posadila. Měla ona partičku, zlatem, stříbrem vyšívanou, věncem okrášlenou a stužek při ní nesčetné množství - takové nemělo široko daleko žádné děvče. Mělo ale také málokteré děvče tak možnou rodinu, a dědouška a babičku, aby jezdili každý rok na velký radvanský jarmok, kamž přijíždějí kupci z Vídně, z Pešti a zdaleka s drahými věcmi, z kterých se vždy něco zalíbilo babičce i dědovi i Katušce. - Nuž tedy partičku nemohla vzít na salaš, ta byla jen na neděli a nevěstám. Tedy si pěkné krásné světlé vlasy dozadu sčesala, upletla vrkoč, stužkami propletla a na konec přivěsila červenou mašli. Dlouhý, plný vrkoč měla jako řemen. Pod paží svinula si bílou plenu, ale oblékla si kabaničku bílou soukennou, vyšívanou, již v létě jen ženy nosily; v zimě teprve děvčata, když se ženy kožíšku chopily, vzaly kabaničky. Když se tak Katuška ustrojila, divila se babička, ale když Katuška řekla, že to hostu ke cti, a že i Zverka sváteční košili vzal a stryně kápku, neřekla nic; co Katuška chtěla, vždy babička také chtěla. Bílý ručník (šátek) musela ale přes hlavu uvázat, neboť se babička bála, by ji ošial nechtyl a líčko aby jí neohořelo.

„Ale Katuška, věru bys i nám pierko uvázat měla; či nevidíš, že to, co si mně v neděli dala, pán na klobúku zvadlé má a já nemám žádné? Vždyť i bača by se nám vysmál!“ pravil Zverka, když si Katuška kytici za šněrovačku vstrčila.

„A či by se pánovi líbilo?“ ptala se Bohuše, s líbezným úsměvem se naň obrátíc.

„Jaký by to musel být člověk, aby se mu nelíbila kytice od hezkého děvčete podaná,“ odpověděl Bohuš.

Katuše neřekla nic, ale utrhouc rychle několik chrp, vyběhla, na mez zapáchající mateřídouškou a rozličným kořením, a s meze sem tam poletujíc jako motýl, sběhla na pestrou lučinu - kvítek mezi kvítka. Trhajíc kvítí, zpívala:

„Čože si robila na lúke zelenej ?
Perečko som vila z rúžičky červenej.“
„Tá Lintava lúka samým kvietkom kvitně,
to moje srdiečko len mi do něj lipně.“

Nedalo Zverkovi, aby si také nezazpíval:

„Čie to dievča, čie to na tej lúke zpieva?
Moja frajerečka na perečko sbiera.“
Začal silným hlasem, až se to daleko rozléhalo.

„Neříká se darmo: Kde Slovenka, tam zpěv; zde vpravdě celý den slyšeti zpěv při jakékoli práci,“ pravil Bohuš, „že se věru čemu diviti, kde těch písní naberou.“

„Katuška by vám hned zazpívala, že ani s nebe nepadají, ani v háji nerostou, ale že je mládenci a děvčence vynajdou,“ pravil Zverka.

„Té věru celý den hrdelce zvoní,“ přisvědčila stryně, „necht' už na poli nebo doma, při přeslici nebo u krosna sedí.“

„A či umí také tkát plátno?“ podiven ptal se Bohuš. „Vždyť to u nás každá ženská zná, a nejen z lenu a konopí, ale i z vlny chlapcům na kabanice a nám na sukně a čeho potřeba v zimě. A Katuška zná pěkně plátenko tkát, i příst, zná i čipky dělat i pěkně vyšívát, je to věru umná děvojna.“

„A kdo ji tomu všemu učil?“ ptal se Bohuš, prohlížeje pěkné krajky na stryčině kápce a vyšívání na košili a cedile Zverkově, co mu stryně jakožto práci Katušky ukazovala.

„Jedna od druhé se tomu naučí, a která má vtipnou hlavu, nuž té přijde všelicos na um. Eh, vždyť bychom my ženy i muži v húni chodit museli

jako cikáni, kdybychom si to sami udělat neuměli a všechno v sklepích kupovat museli,“ pravila stryně.

Mezi řečí došli ke Katušce, která právě kytice dovazovala; když přišli, podali jí mladíci klobouky. Odepnouc zvadlou kytku s Bohušova klobouku, připjala naň pěknou čerstvou. - „Jaké to utěšené květy, červené, žluté, a pěkná ta tráva, jako pero,“ pravil Bohuš.

„To je psiarka, a to červené jsou klinčky, a to je lubovník; které děvče matka v lubovníku koupá, ta se potom všem chlapcům líbí,“ pravila stryně, ukazujíc na kvítko žluté jako živého ohňa a kvet.

„Nekoupaly i vás v něm, Katuško?“ usmál se Bohuš, dívaje se jí do pěkných očí.

„Eh, věru nekoupaly, vždyť jsem já se narodila na velkém sečenu, a to lubovník nekvete,“ zasmála se, podávajíc mu okrášlený klobouk. Kdyby městskou slečinkou byla, byl by si dovolil ruku jí za to políbit, věda, že by tím neurazil; ale Katušku netroufal si uraziti lichou dvorností městskou: S nevýslovnou libostí poslouchal zpěvný její hlas, a více ho prostá její mysl a řeč dojímaly, než uhlazené hovory přecvičených městských slečinek, a jakkoli mu nikdy o slovo nebylo mezi děvčaty a nejedné dvořil, ke Katušce neměl smělosti tolik, aby jí řekl, jak se mu líbí. Díval se na její rozvíjející se krásu s rozkoší; jako poupě růžové se mu zdála, ale bál se dotknouti se jej, aby nesešel pel s růžových lístečků.

Když Zverkovi kytkou ozdobený klobouk podala, pohrozil jí ukazuje na klobouk Bohušův, že na něm pěknější květy. Katuška pokrčila jen ramenem a vyndavši z fěrtušky drobnou květinu, Bohušovi ji podala, řkouc: „Či znáte tu zelinku?“ - Bohuš, že nezná. - „Nuž hle, to se jmenuje turanka; valaši ji nosí při sobě, aby je nepomátalo, když chodí po hore.“

„Aj, tam, kde v domě mátá, vepchají turanku do všech čtyř úhlů jizby, do povaly (stropu), potom u hlavních dveří, popod práh i ponad práh, a když tak turanka vepchána je, mátoha moci k domu nemá,“ přidala Zuzula, aby též ze svého rozumu prodala.

„Keď ale mátoha v pustých horách člověka pronásleduje, nuž je nejlepší překabátit se, rozprávěl mně náš bača,“ ozval se Zverka.

„A jak je to?“ ptal se Bohuš s usmáním, a Zverka vysvětlil mu, že to tak, koho mátoha honí, aby rychle obrátil si kabát nebo kožich na rub, takže mátohu zmýlí, jako by jiný byl, a že ho nechá.

Neobmeškávajíce se, šli zase dále malým údolíčkem podle potůčku, který se jim ale zanedlouho do prohlubiny ve vrchu ztratil. Od trativodu dali se s cesty do vrchu, přes pirtě. Zverka mínil, že je blíž, a šel napřed, poněvadž dobře cestu znal. Nebyl by Bohuš nikdy věřil, že by člověk takovou cestou trefiti mohl, jakou šli. Ani stopy jaké cesty, ač se zdálo na některých místech, jako by stromy uličku tvořily a pod nimi na pěkném bujném pažitě se šlo; ale hned se octli zase mezi hustým stromovím, vysokými jedlemi a smrky náramné tloušťky. Přes skaliny lézti museli, do vyskyt' naplněných tučnou prstí padali, v spletenině ostružin se jim nohy zaplétaly, a nejednou přes ohromné zetlelé stromy lézti museli strmo dolů, strmo nahoru. A přece to byla cesta, však známá jen domácím. Zverka šel po ní jistě jako po stole, ale ne cesta mu vůdcem byla, nýbrž stromy; po těch s obou stran se díval a na zářezy v nich pozor dával. Cestu tu naučil ho otec znát a otce snad děd; on sám pak leckdes ještě sekerkou znamení do stromu si udělal, kde nebylo dost jasné už, anebo že znamenáního stromu více nebylo. Přejdouce srázný polom, přišli na čistinu, kde dílem bujná pažit rostla, dílem pařezy ze země vyčnívaly, zarostlé mechem a bujným rostlinstvem.

„Zde trochu odpočneme a něco pojíme, vždyť máme ještě hodinu chůze na salaš,“ navrhla stryně, stršásajíc se sebe okyt, jenž na ně v lese napadal. Zuzula hned sundala koš se zad, a Zverka ihned zapálil hubku a utrhna za žmeň suché trávy, která tam do kolen rostla a zase hnila, do ní ji vložil a lehko zavinul, a mezi prsty drže, rukou klátiti začal jako kyvadlem, až se tráva rozžehla. Potom rychle na podkladek rozžatý položil suchého dřeva, o něž nouze nebyla, a za chvíli hranice pod stromy plápolala. Nebylo jí potřeba, ale Slovák je veseleji, když vidí ohníček vedle sebe hořeti.

Stryně vyndala na pařez koláče a studené maso i čutoru s vínem. Když se trochu občerstvili, začala si Katuška pozpěvovati: „Tečia voda podľa vody, puojdeme my na jahody,“ a už taky šla, pobízejíc Bohuše, aby šel s ní, což on nedal si dvakrát poroučeti. - Brodili se vysokou travou a kvítím, až přišli na místo, kde bylo jahod trávnic až červeno. Dali se do trhání, ale než on dvě utrl, ona jich deset v hrsti měla. Když si na nich nalahodili, sedla Katuška na osušený pařez a sundajíc s hlavy plenu, utrhla kus břečťanu, který se okolo pařezu vinul, a kolem hlavy si jej otočila. „A či mi to nepřísluší pěkněji nežli šatka?“ ptala se Bohuše.

„Vám všecko sluší, Katuško, ale zajisté květiny panně nejpěkněji sluší.“

„Vždyť i u vás dívky rády věnce do hlavy pletou, když je senoseč nebo když si na louce besedujem. A či to u vás není tak?“

„A snad na venku, ale v Praze přikrývají si děvčata hlavy kloboukem a čepcem,“ a vezma z rukávu nákresní knížku, vykreslil rychle slečinku v klobouku, která ale Katušce k smíchu byla. I vzala knížku a když se dost nadivila a nasmála tomu klobouku, obracela list po listu a dívala se na rozličné krajinky, zámky a kroje. - „A či jste vy malíř?“ ptala se Bohuše. - „Nejsem; to maluju jen pro svoji rozkoš a upamatování, když jsem někde na cestách. Kdybyste mi dovolila, Katuško, prosil bych vás, abyste chvíli tak seděla, a já bych se pokusil vás nakreslit.“

„A či bych já byla hodna toho?“ ptala se skromně, oči nedůvěřivě na Bohuše obrátíc.

„Když vy ne, Katuško, tedy žádná,“ odslovil Bohuš. „Nuž tedy mne vymalujte,“ odpověděla, rdíc se, a složivši ruce do klína, kde měla ležeti kytky jahod a struček břechťanu, mlčky sedět zůstala. - Nad hlavou její bělely se květy keře kalinového, který osamělý, vedle starého pařezu vyrůstal. Bohušovi se ruka třásla a nejednou musel přestat ale poštěstilo se mu, že spanilé děvče dobře vylíčil.

„Ach, to já ažda nejsem!“ pravila a ještě více se zarděla než předtím, a když jí Bohuš malé zrcadlo podával, aby se podívala, zamlčela se. Náhle ale, jako by jí teprv cos napadlo, ptala se úzkostlivě: „A či vy chcete ten obraz při sobě nosit?“ - „Zajisté, jako poklad budu ho chovat!“ odpověděl Bohuš. Katuška ale přitisknuvši obrázek k sobě, šeptala třesoucím se hlasem a skoro slzíc, aby obrázek raději roztrhal, než aby ho s sebou vzal.

„A proč, Katuško, proč, povězte mně?“ zvolal Bohuš, uleknut jejími slovy.

„Rozprávějí lidé,“ pravila tiše, „že když děvče komu svoji podobu dá anebo vzítí si nechá, potom za tím člověkem choditi musí, a kdyby kraj světa šel; také prý ten člověk porobit' může.“

Nevědělt' Bohuš ani, co jí na to odpovědítí; snad si přál, aby tomu tak bylo, jak řekla, ale děvčeti to znáti nedal a chlácholivě k ní pravil: „Věříte-li, Katuško, té pověře a myslíte-li, že jsem zlý člověk, tedy si obrázek nechte. Já vás tak v paměti mám, že si vás vymalovat mohu, aniž byste o tom zvěděla.“

„Nuž, mějte si ho, Pánubohu poručeno,“ pravila po chvíli, odhodlaně obrázek mu podávajíc. Vzatl' od ní obrázek, lehce stiskl jí ruku a mlčky ho uschoval. - Katuška také umlkla a sklopila oči po klínu a na ruku, na niž jí sedla malá beruška. Chvilinku nechala ji lézt, potom zdvihnouc ruku do výše, začala říkati jako děti: „Pánbožkova kravička, kam poletíš? Či hore, či dole, či milému Bohu?“ - Beruška po ruce běhala, jako by se jí nechtělo, až náhle se vzala na křídla a stranou pryč letěla.'- „U nás se jinak říká,“ pravil Bohuš.

„Zde říká se tak, a děvčata hádají z toho, na kterou stranu Pánbožkova kravička letí, na tu stranu že se vdají, a když vzhůru letí, že umrou,“ pravila Katuška vstanouc. Slyšeli právě také Zverku volati, aby šli a tudy déle nemeškali a zpátky k ostatním se vrátili. Zverka byl již oheň zase rozhrabal, a Zuzula břímě si naložila. „Vždyť ty ses nakrášlila jako nevěsta,“ pravila stryně.

„Neníť turozmarýn,“ usmála se Katuška, vzala plachetku pod paží a šli opět lesem po hladkých jehlinách strmě nahoru v stínu vysokých jedlin a smrků. Tu a tam plížil se pramének dolů a při něm celé křoviny paprutu, jehož květ si každý dostati přál v noci svatojanské, aby tím moc nabyl poklady v zemi ukryté viděti. - Ticho bylo po lese, jen tu a tam ozval se skřek orešníka, jestřába, anebo že káně s křikem s vrcholu stromu vyletělo. - Konečně, vyjdouce ze zástromí, na prostrannou čistinu, porostlou svěží travou, octli se na salaši. Na horním konci stála koliba a košiary. - Od koliby přiběhl jim na kus cesty v ústrety velikánský bílý pes s náramným štěkotem, ale když se Dunčo s ním začal přátelit, a Zverka naň zavolal, přiběhl k němu, vesele ohonem metaje. - Jak pes zaštěkl, vyběhl z koliby malý kluk, podíval se, kdo to jde, a rychle zase skočil do koliby: „Ej, bača, bača, idú hore Zverka, Katuška aj stryně Ulka!“

„Eh, tři sta bohův, nuž čože!“ a vezma kotel s nad vatry zpředu v kolibě na zemi hořící, v němž se vařilo kus berana v kyselém mléku, postavil ho do dřevěného v kolibě přepažení, kde stály galety s mlékem a rozličné náradí. - Vtom přišli už hosté do koliby. - „Dej Bůh štěstí!“ pozdravili. „No, daj Bůh, daj Bůh,“ odpověděl bača trochu v rozpačitosti, ale hned se také obrátil a přinesl tolik čerpáků žinčice, kolik hostů mu přišlo. - „Nechcete-li být vyhřešen od bači, tedy to vypijte najednou,“ šeptal Zverka Bohušovi. I uposlechl dobré rady, a ač dřevěná ta nádobka, pěkně vyřezaná, za holbu míry měla, vypil ji. „Na zdraví,“ pravil bača, když vypili, . a šel

nabrat po druhé, to ale postavil na čistý podišiar, vďaka, že píti hned zase nebudou. - I ptal se potom, kdo by Bohuš byl, a když mu Zverka povídal, že je to pán z Čech, velice se divil a hned se začal ptát, kde je to. Slyše, že je pán po prvé na salaši, hned mu to všecko ukazoval a jmenoval. - Koliba je dřevěná, velká bouda, uvnitř přepažená. Zpředu je pahred, kde vatra hoří celý den a noc, nad ní od trámu dolů visí dřevěný silný hák, na nějž se kotel zavěšuje. - Dým vychází škulinami v střeše a dveřmi; za podkrovniciemi zastrkány bývají oštiepky, které se v dýmu suší. - Mimo to je tam podišiar s čerpáky a lavice. Húně zavěsí na hřeby, a valašky, když domů přijdou, zaseknou se do trámu. - Za přepažením stávají vysoké gelety, čerpáky, dojačky, pěkně vyřezané formy na sýrce a podobné náradí salašnické. Venku u koliby stojí košiary, ohrady to proutěné, do nichž se ovce v noci zavírají a při dojení jedna po druhé pouští. - Dají se rozkládat a skládat, poněvadž k jeseni s vysokých vrchů nížeji a nížeji se schází; tu se berou košiary s sebou, a kde zůstanou, tam se košiary zase rozloží. - Když vyšli z koliby, viděl Zverka kůži ovčí na střeše ležeti.

„Cože to, bača, či jste barana zařezali?“ ptal se bači. „Nuž a čože, ved' ho slunečnica opálila, a keď je ni pravda, nach mňa Parom ubije,“ zalkl se chytrý bača. - I ptal se Bohuš, co tím myslí; bača mu vysvětlil, že je slunečnica slunkova dcera a že nenávidí statok (dobytek), který jí květnici po horách kazí a sežírá. Má prý tvář jasnou jako slunko, a když se ovce či krávy dotkne, musí zahynout.

„A či může se ta slunečnica viděti?“ ptal se Bohuš. - „Nikdy, ani si toho člověk žiadať nemusí,“ odpověděl s posunkem hrůzy. „Jedon valach bol ju raz viděl, ale na skutku oslepol.“ - Když bača celé svoje gazdovstvo Bohušovi ukázal, vešel zase do koliby. Zuzula vyndala zatím z koše mouku, masť (sádlo), sůl na stravu a co zvláštní přídavek bačovi posilu v láhvi od gazdiny. Bača zase odevzdal stryni zásobu čerstvého sýra na bryndzu, což si hospodyně potom doma samy nakládaly. - Ještě si chvíli odpočinuli, žinčice napili, bača jim ještě všelicos povídal o vlcích, o stádu svém a o poslední hrmavici, a jak v největším lijáku hledal zaběhlou ovci Tarkaňu. - Právě, když odcházet chtěli, zazněly zvonce: valach přiháněl stádo, okolo něhož bílý pes obíhal a v pořádek je uváděl. - Valach pískal na fujaru; byl oblečen jako bača, úzké gatě, namaštěnou košili hrubou se širokými rukávy, okolo těla opasek, od něhož zpředu vrecko s dohánem a po boku valaška visela. Na nohou krpce, na hlavě nízkou čapku; za

okolkem z beránčí kůže viděti bylo krátkou hliněnou dýmku. Přes ramena měl přehozenou hnědou hůni. Byl silný, vysoký chlap jako bača, od slunce do černa opálený, ruce sval a kost. Dlouhé černé vlasy za uši měl sčesané. - Jak ho bača viděl, hned šel otvírat košiar, a Bohuš se divil, když valach přihnal, jak každou ovci jinak jmenovali a jednu od druhé něčím rozeznali, buď tělem, buď vlastností, ačkoliv se mu zdálo, že je Bakuša jako Tarkaňa a Belena jako Hvězdula nebo Bystrula. - Než kolibu opustili, dostal Bohuš od bači sýrec jakožto host - což je způsob, - a Zverka dostal od valacha z hada kůži, kterého byl ráno zabil, na potáhnutí rúry u dýmky. - I Bohuš navzájem bačovi něco dal, aby si „dobrou vůli“ způsobili.

Zuzula na cestě Katušce svěřila, že toho berana neopálila slunečnica, ale že si ho bača pro sebe zaklal a v kotli vařil.

„Nuž, vždyť proto dědo nezchudne, má jich ještě dvě stěa bača chce také někdy maso jíst; jenže má pravdu mluvit,“ pravila Katuška.

„Nuž to,“ přisvědčila stará.

Cesta domů rychleji ucházela, neboť nešli pirtěmi, ale cestou schůdnější, ač delší.

Na cestě vypravoval Zverka o životě valachů na salaši, jak tam jsou bez přestání od Jura do Dimitra, a kterak jsou proti všem nehodám otuženi. Jak jim mnohdykrátě potýkati se s vlky, a začasť že je i chlapci navštíví a nejpěknější berany odnesou, a že musí ještě „parády s nimi robit“ a žinčice se jim dát napít, aby po dobrém odešli. Tak všelicos vespolek rozprávějice, stoupali s hory dolů do zeleného údolíčka, jímž se prýštla živá voda, a zanedlouho octli se před domácí chyží, kdež je gazda i gazdina pod ořechem očekávali. Nastalo opět rokování, gazda ale prvně se ptal, co nového nahoře, a slyše o zkapání ovce, zavrtěl hlavou a ušklibil se, jako by chtěl říci: „Znám tě, ferino!“ - O chvíli zmizely ženské zpod stromu, i Zverka odešel; jen Bohuš zůstal s gazdou seděti, a když si starý přál viděti, co Bohuš maloval, ukázal mu nejdříve kolibu a baču, což se starému velmi líbilo, a jako by ho před sebou viděl, zahrozil mu: „Ty bolvan, ty!“ ale hned dodal: „Nuž, co aj toho barana někdy si zařeže, přece je jinak hodný bača, - jinak nedají už!“

Také Katuščin obrázek ukázal Bohuš a poctivě pověděl, jak se děvče strašilo. „To tak lidé tárají,“ přisvědčil gazda a dlouhou chvíli nemohl s obrázkem, ač jen nastíněného, oči spustit. „Tělem,“ pravil hlasem

pohnutým, „tělem nese se na matku, ale tváří na otce, mého nebohého Juru.“ Slza leskla se na jeho šedých obrvách, když obrázek Bohušovi podával.

„Než odejdu, udělám vám podobný,“ nabídl se Bohuš, vida na starci, že by ho to těšilo.

„Eh, věru, velkou radost byste mi udělali, nebo nevím, či nám dlouho doma bude. Nedbám ji vdát, jako zde způsob v patnáctém, šestnáctém roku, že se dívky vydávají; ale když by ji přišli prosit na poctivý chléb a ženich se jí líbil, nuž, cože na to povím? Jen jí už musím vůli povolit. Ale rád bych ji viděl v dobrém bydle, neboť ji chováme jako tu jahodečku.“

Dojat tou řečí, schoval Bohuš obrázek, a že se svečeřivalo, přicházel dobytek domů, což je z další rozprávky o Katušce vytrhlo. Ona sama, slyšíc zvonce krav, vyšla ven a přivolala krávy, dávajíc každé zvláštní jméno. Gázda začal mluvit o svém statku, vypravoval, mnoholi od každého má, neopomenuv při slově „ošípané“ - s oprošením vaší poctivé hlavy - dodatí. - „A jako ovce, voli, koně, tak i krávy mají každá své jméno,“ pravil dále; „je-li veselá - Veselena, má-li štíhlé tělo, nohy - Jelena; je-li doma chována - Chovana a tak podobně.“ - Po některé chvíli utichl šum na dvoře, vše bylo v pořádku a gazdina volala k večeři.

„A či máte už dřevo nachystané?“ ptal se gazda chasy. „Eh, bude to hranica,“ zaluskl si Zverka. „Jen co hnězda vyjde, půjdeme, abychom první pálili!“

Bylo po večeři. - Bylo se zatím trochu setmělo; jak první hvězdička na obloze zableskla, chasa svobodná sebrala se a všickni čistě oblečení brali se na Brezovú. Dcera gazdova, zeť, starý gazda i Bohuš šli zároveň s chasou, ale na podívanou jen. Stará gazdina ale, stryně a stará Zuza doma zůstaly nejen k hlídání domu, ale aby také obvyklé prostředky užívaly k zahánění zlých stryg (čarodějnic), které také tu noc rejdy své prováděly a zvláště dobytku škodily. - Na nejvyšším místě na Brezové, uprostřed starých bříz a jedlí, nakladena byla vysoká hranice a při ní na stráži stáli šuhajové, než by chasa přišla. - Na jihovýchodní straně při úpatí vrchu leží dědina, od níž zpovlně přes zorané pole a pastviny cesta na vrch vede. Na sever spadá vrch srázně dolů, skoro k samému břehu Hronu, odkudž se dnem a nocí bušení a klepání z železných dílen ozývá. - Na západ strmá stěna, holá skála, ale pěkná vyhlídka na hronské údolí, až k Lopeji a dále. - Vědělať chasa, že to nejpěknější místo k pálení

ohnů. Když přišla družina Medvedů na Brezovú, bylo tam již i mnoho vesnické chasy, děvčat i šuhajů; na vrchu nebyla dosud všecka svobodná mládež a co chvíle jich přibývalo. Gazda se svojí rodinou a Bohuš postavili se stranou mezi břízy, Katuška vstoupila mezi děvčata, Zverka k šuhajům. Zapálila se hranice a v okamžení vysoko plamen vyšlehl a rudým světlem osvítil okolo stojící břízy; zavejskli chlapci jedním rykem - až se to daleko rozléhalo. Děvčata vzala se za ruce, utvořila kolo okolo ohně, a točíce se zpovolna kolem, zpívala:

„Keby já veděla, keby budě Jána,
ver by som nakládla na tři strany ohňa;
jedon by nakládla od slnca východu,
druhý by nakládla od slnca západu;
tretí by nakládla mojemu milému,
mojemu milému, šuhajku švarnému.
Jano, Jano, Vajano!“

Nato následovalo množství písní, nejvíce milostných, jež děvčata při neustálém točení se odzpěvovala, až hranice padati začala. Tu přiskočili chlapci, schytali hořící hlavně, točili jimi nad hlavou, vyhazovali je do výše, halékali a zpívali, až se hora otřásala. Mezitím vzplanuly ohně i na jiných vrších, hluk a zpěv se zanášel s vrchu na vrch, až údolí hlaholilo. Když oheň trochu spadal, začaly přes něj skákat a každá snažila se skočit co nejdál; ale přece jen šuhajci dále skočit dovedli. Ale bylo při tom žertu a smíchu dost a dost: děvčata škádlila chlapce, chlapci děvčata, a tu přinesl chlapec čerstvého zase chrastí, hodil na žhavé uhlí, až vysoko plamen vyskočil a děvčata vzala se za ruce a znova začala zpívat:

„Ej, húskey, moje húskey,
ej, biele moje húskey,
ej, vysoko letítě,
ďaleko vidítě!“

Ej, či stě něviděli,
ej, mojeho mileho ej,
po tábore chodiť,
ej, štyry koně vodiť?

Ej, keď ho uviditě,
takto mu povedztě:
že sa musím vydat',
něm uožem ho dočkať.“

Melodie písne té byla překrásná. A mnoho jiných zase zpívaly v choru i jednotlivě anebo jeden druhému přizpěvoval. Tu děvče, již mladý chlapec cosi přišeptával, zpěvem odpovídá:

„Nač ti, šuhaj, mladá žena,
keď ty nemáš zimoviska doma?“

a on odpovídá:

„Narubam si štyry vozy trňa,
buděme mať zimovisko doma“

a tak ze všech koutů ozýval se zpěv a radost a všem hořely tváře rozkoší. Tu i tam dovolil si chlapec děvče i pobožkat a obejmout, ale nebylo žádné rozpustilosti při tom. Bujní chlapci rozličné kousky tělocvičné vyváděli, sekerami zvrťali a přece oheň přeskakovali jeden přes druhého, až jednomu půl šířice shořelo. Vždy, když oheň dohořival, nově se naložilo a děvčata opakovala: „Jano, Jano, Vajano!“ - Bylo již pozdě, když gazda napomenul, že by čas byl domů jíti. Shrabali tedy šuhajci oheň na krbu, přikryli prstí, a šlo se domů. Ohně na druhých vrších také již pohasly, ale na obloze vyšel měsíc a osvětloval bledým svitem hronské údolí. Jdouce domů, jako by si řekli, začali jedním hlasem:

„Boleráz, boleráz, zelený boleráz
něchoď přeč, šuhajko,
prenocujže u nás!“
„Ved' by ja nocoval, sivá holubička,
keď bys ma zbudila, keď vyjdě zornička.“

„Už zornička vyšla, povedá, že svitá
vstanže, milý, hore, už ja buděm bitá,

už ja budem bitá od mojej mamičky,
že som něnažala zelenej travičky.“

„A já budem bitý od mojho tatíčka,
že som něnapojil vraného koníčka.“

„Vysoko zornička, dobrá noc, Zúzička!“

„Eště vyšie něbe, Pánboh daj aj těbe!“

„Dobrá noc! dobrá noc!“ znělo se všech stran, neboť se dělily cesty, jedna k dědině, druhá k chyži Medvedů. I Bohuš, ačkoliv jen divákem, tak rozjařen byl všeobecnou veselostí, že i do zpěvu s druhými se pustil. Nic mu neušlo při slavnosti té, a jakkoli tam bylo několik hezkých děvčat, zvláště pěkně urostlých, proti Katušce bylo to všecko rosa. Každý pohyb její pln přirozené miloty. Také vesničtí chlupci chovali se k ní jinak, než k ostatním děvčatům, po celý večer si netroufal žádný vzít ji kolem pasu, anebo ji štípnout do ramena, anebo jí nenazdajky dát políbení, jak to jiným dělali. - Zverka točil se ustavičně okolo mladého hezkého děvčete, a třikrát skočil za ní šťastně přes oheň. Když se ho Bohuš ptal, čí to děvče je, skoro se zapálil, řka: „To je moje vrstovnice Fruža, dcera rychtářova.“ - Neptal se Bohuš více, ale v duchu přál dobrému hochu štěstí, aby se mu sny jeho pravdou staly, jakož i sám sobě. - Když k domu přicházeli, nahodilo se mu jít vedle Katušky. I ptala se ho, čí viděl již Jana pálit. „U nás,“ pravil, „pálivaly se ohně svatojanské též, ale už, tuším, všude to pomínulo a se zapovědělo; viděl jsem to zde po prvé a jsem tomu rád. Ale proč je při tom přeskakování přes oheň, vždyť je to nebezpečné?“

„Nuž, to jinak být nemůž, vždyť se to přeskakuje za to, co by člověk rád, aby se mu podařilo. Když šťastně přeskočí, podaří se, a když upadne anebo se popálí, nuž se to nepodaří.“

„A co vy jste si myslila, Katuško?“ ptal se Bohuš. „Loňský rok jsem přeskakovala,“ usmála se, „aby dlouhý len byl, a zdařilo se mi.“

„A dnes?“ ptal se Bohuš. - Chvilí neodpověděla, až přece pravila: „Dnes - dnes jsem - pověděla tak: Za to, co kdo l'úbí, a jednou aj za zdraví rodiny.“

„A zdařilo se vám; já viděl!“

„Zdařilo; ale vždyť se to jen jako památka slaví, že to i naši předkové slavili, říká dědo, a že se tomu nemusí víra přiřkládat,“ pravila Katuška; ale Bohuš vyrozuměl z její řeči, že by radši věřila než nevěřila, a rád by byl věděl, zdali přece na jistou osobu myslila; ale otázka uvázla mu na rtech.

Když vešli do stavení, cítili všude zápach černobýlu, jímž ženské stavení vykadily proti strygám. Dávajíce si vespolek dobrou noc, každý na své lože se ubíral. Bohuš ale otevřel okno a dlouho ještě díval se do krásné, jasné noci, na temné vrcholy hor a zelené pod nimi údolí, kde se kolébaly bělavé obláčky nad vrbami okolo potoku, třpytíce se ve svitu měsíce jako stříbrná roucha. - Tam, vypravovali si lidé, že tancují lesní panny (bosorky) při svitu měsíce a sladce zpívají a mladé hochy k sobě vábí. Běda ale tomu, kdo by v kolo jejich zvábiti se dal! Toho by prý „ulúbily“, nohy po kolena mu utancovaly a tělo v povětří rozmetaly, aby ani památky po něm nezůstalo. Ráno, kdy šla děvčata na trávu a vídala na lukách místa, kde nebylo rosy, říkala: „Tu tancovaly v noci bosorky; rosa je setřena!“ - „Jak mnoho krásné poesie jsem zde našel,“ myslil si Bohuš zavíraje okénko; „ale nejkrásnější poesii v celé té přírodě jest přece jen ona!“ dodal, vrhaje se na lože.

* * * * *

Ráno, než slunce vyšlo, vybíhala děvčata do polí, mýti se žitnou rosičkou, zpívajíce při tom:

„Tvár moja, tvár moja, kvitni mi růžičkou,
budem ťa umývať tou žitnou rosičkou,
tou žitnou rosičkou, sbieranou za rána,
kým slnce něvyjdě na svátého Jána.“

Katuška nebyla mezi nimi; seděla ve své komůrce, hlavku na loket opřenou a smutně zpívala:

„Tak je obloženo mé srdce slzami,
jako je uhorská koruna perlami.“

Ani sama nevěděla, proč jí smutné zpievanky na mysl padají, proč jí do pláče, kam se poděla ta její „dobrá vuolička“.

Kdož ví, jak dlouho by tak byla seděla, kdyby nebyla babička přišla. Začala se rychle strojit, aby babička nepoznala, že není, jako byla, aby se neptala proč.

Když Bohuš dolů k snídání přišel, ne již ve Zverkových, ale ve svých šatech, byla celá rodina pohromadě i čeled'. -I přišel všem na první pohled, jako by to on nebyl; on ale cítil se přece jen volnějším ve svém, dávno obvyklém šatu, což i gazda na něm poznal. Ve Zverkových šatech zdál se jim skoro jako jejich, ale když ho v panských šatech viděli, a od paty do hlavy prohlédli, myslil si sám gazda; musí to být z hodného domu dítě. Katuška jediná se po něm neohlížela, ale když do jizby vešel, zčervenala i zbledla. Byla ráda, když dědeček Blažu pobídl, aby, jsa z chlapců nejvyšší, se za grady biele králíky dolů podal, aby se vidělo, čí kvítek uschl, čí neuschl. Bohuš nevěděl, co to za králíky, ale když vzhůru se podíval, viděl za gradou celou řadu bílých kvítků, jeden vedle druhého. Tu a tam večír daly pro každého jeden, od nejstarší hlavy počítajíc, do nejmladší. Čí kvítko do rána zcela uschlo, ten prý do roka že umře. Blažo, sundavaje kvítky dolů, každému jeho podal; byly sice mnohé uvadlé, ale žádné nebylo tak čerstvé, jako Katuščino, což ale tím bylo, že kvítko pro ni určené, ne zcela rozvité bylo. Jediná Zuzula měla kvítko zcela suché. „No, Pánubohu poručeno, když mám umřít, umřem, však jsem už dost stará,“ pravila plačíc. „Eh, blázne ty starý, snad bys tomu nevěřila? To jsou zvyky, obyčeje našich předků, kteří tomu snad věřili; my to děláme na jejich památku, ale nesmíme již všemu věřit,“ pravil gazda, ač tajně sám mnohému věřil.

Zuzula se trochu upokojila, když jí to gazda tak řekl, ale přece jí to z hlavy nešlo. - Po snídání podal Bohuš gazdovi nástin koliby a bači - a obraz Katuščin, ale ne pod keřem kalinovým, ověčenou zeleným věncem. Dělal je časně zrána, chtěje starci radost udělat, což se mu i podařilo. - Potom děkoval za vlídné pohostinství a oznámil, že je na cestu připraven, ač dost nerad. - Všickni, aby ještě zůstal; jediná Katuška mlčela, ale jako by jí nůž do srdce vrazil. I vyšla, jako by musela ven, a šla do srubu, a ve srubu nevěděla, co tam chce; na dvůr vešla, a z dvoru do sadu až do nejzazšího konce pod jabloň; tam na kolena padla a, ruce zalomíc, zkríkla: „Cože to se mnou, Bože, bude!“

A v jizbě pravil tu chvíli gazda: „No, když jinak být nemůž, jděte spánembohem, a když zase někdy do naší krajiny přijdete, víte, kde

bydlíme. - Nuž, ale tu valašku přijměte na památku, sám jsem ji dělal. Nuž, a dříve vás domů nepustíme, až po polední, když prosto domů chcete; přijedete do Brezna dosti časně, Zverka vás tam doveze jako na tátoších. A ty, Zverko, cože - dej pánovi ty šaty, nech je tam ukáže doma a často se na nás zmyslí. - Eh, veru jsem se až roztěžkal," dodal starý pohnutým hlasem, a stará přisvědčila, že i jí Bohuš jako syn přicházel. - Když se vše umluvilo, žádal Bohuš s gazdou o samotě mluvit. Co mluvili, to nikdo nevěděl, ani by někdo neuhodl; ale „zaklela se kdys země ráji, že se pod sluncem nic neztají.“ Snad i to najevo přijde. Byli oba ale pohnuti.

„Katuška - Katuška - kde jsi - ozvi se!“ tak znělo z úst babičky; hledala Katušku po stavení, hledala ji, jako vajíčko, a Katušky nikde.

„Snad šla s děvčaty věnce házet do potoka?“ mínila dcera. „Ne, ne, to by byla ohlásila,“ kroutila hlavou babička. „Anebo šla k horárce; stůně jí děvčička, a víte, že ji má Katuška ráda,“ pravila stryně.

„No, hledejte ji, však někde bude,“ kázal gazda, jda se Zverkou ohledati vůz, na němž host odjeti měl. - Bohušovi také to divné bylo, kde by Katuška byla; byl starostliv o ni, neboť tak náhle od stolu odešla, neviděl ji, a byl by se rád ještě pohledu jejího nabažil, vždyť ji měl za několik hodin opustit a dlouho nebo nikdy nevidět. - I běžel do své jizby pro klobouk, chtěje ji hledat, a tu oknem se podíváje do sadu, viděl bĕleti se cos v zelenu. „To je ona,“ pomyslí a již letí dolů a do sadu, kde v nejzazším koutě Katušku pod jabloní státi vidí, všecku skleslou. „Probůh, Katuško, co je vám, - hledají vás; co se vám stalo?“ ptal se hlasem třesoucím, vida ubledlou, uslzenou její tvář. Spustíc složené ruce dolů, pohlédla na něho - až mu to duši projelo - a s úsměvem na rtech a se slzami v očích pravila: „Myslím, že mi s očí přišlo.“

Při tom pohledu, těch slovích zapomněl Bohuš na všecka předsevzetí; nic neviděl na světě než ji. Ruce jí líbaje, zvolal: „Mně, mně, Katuško drahá, přišlo s očí, s tvých očí! Díval jsem se do nich tak dlouho, až se mi srdce rozbolelo. Ty sladká, drahá, jediná má, - miluješ mne?“ ptal se tiše, ovina rámě okolo štíhlého jejího pasu. Jako osikový list zachvěla se, slza vyhrnula se jí z očí, a přitisknouc ruce k srdci, pravila šeptem skoro: „Slyšíc, že odjedete, bylo mi, jako bych umřít musela - a nyní - ach, já to neumím vyslovit, jak mi je!“

„Má roztomilá!“ zvolal Bohuš všecek šťasten jejím vyznáním. Úže přivinul drahé děvče k srdci a zlíbal oči i bílé její čelo. - Dlouhou chvíli stáli

tak v tichém laskání a v sebe zahledění. Když se Bohuš zpamatoval, vzal Katušku za ruku, a co k ní mluvil, padlo do srdce jejího jako teplý deštíček na vadnoucí lučinu. - Když ze sadu vycházeli, nevyhlížela již Katuška jako hravé děcko, ale jako Bohušova oddanice, a Bohuš vedle ní se nesl, jako by v ní „tři světy“ měl.

Téhož dne k večeru loučil se Bohuš s obyvateli chyže pod horami. - Všickni byli pohnuti, i gazdina; gazda ale spokojen dával mu sbohem - věděl co, ale nepověděl - Katušce se ruka třásla, když ji svému jedináčku na rozloučenou podávala, a slza kalila jí oko; ale když on důvěrně na ni pohlédnuv, zlatý kroužek na snubním prstu pravé ruky k ústům přitiskl a na její ukázal, utřela slzu s oka, a když vůz s očí jí zmizel, tiše vešla do stavení. - Večer ale, když děvčata pod okny na louce zpívala:

„Milovali sme sa ako holubičky,
rozlúčili sme sa ako laštovičky:
něchal si mňa, drahý, v žialu postavenú,
a ty si zaletěl za horu zelenú,
za horu zelenú, za ten čierny oblak,
milý, duša moja, skoro sa mi navrát’.“

tu zaplakala.

* * * * *

Rok minul, co umřel starý pan Sokol ze Sokolova, a půldruhého roku, co zabloudil syn jeho, - který se od té doby doktorem práv stal a bohatým dědicem, - do chyže pod horami.

V salonu Frau von Sauerschiill - jak se paní Zavřilová psala; u níž se scházela jen nóbl společnost, na tom ona si zakládala - býval mladý pán Sokol ze Sokolova (ona ho baronem zvala) velmi rád viděn z mnohých příčin; za jedno, že byl „von“, za druhé bohatý, za třetí doktor, a za čtvrté, že slečna Amélie, dcera její na vdaní byla, krása to, okolo níž mladí páni lítali jako motýlové okolo růže, zvouce ji královnou všech plesů. K tomu zpívala jako švédský slavík, na fortepianu byla mistryní, francouzsky, anglicky znala, Decameronu čítala před spaním v originálu a španělsky se učila. Všechny romány znala a o divadle rokovat uměla jako o

módách. - Frau von Sauerschiili nepochybovala a slečna Amélie tím méně, že by si každý z těch pánů za čest pokládal, kdyby si ho vzala - a proto skoro za jisté měla, že se pan Sokol o Amélii ucházeti bude, jak jen smutek odbude a s cest se vrátí, na které po smrti otcově se vydal. Vždyť se k ní se zvláštní zdvořilostí choval, na housle ji při hře provázel, a slečna Amélie tvrdila, že je do ní zamilován.

Uplynul čas, který si byl mladý Sokol na cestování do ciziny určil. V salonu Frau von Sauerschiillové čekali ho již každý den i s přítelem, který s ním cestoval - ma chère maman myslila již na věno - když tu najednou strašná zvěst salonem Frau Sauerschüllovým otřese. - „Skandal, hotový skandal! Kdo by se toho nadál, že si on, nóbl člověk - vzdělaný - bohatý - který to nejkrásnější děvče míti mohl z nóbl rodiny, že si ten vezme praprosté děvče - cikánku!“

„Ale snad ne cikánku, Frau von Zaplethal!“ - zvolalo několik hostů na paní, která s novinou tou přišla. „Veritabel cikánku, vždyť v té zemi jen cikánky jsou; prý mu učarovala,“ jistila Frau von Zaplethal.

„Skandal, skandal!“ - Vtom přišel nový host. „Ach, pane doktor!“ radostně znělo ze všech úst. Přítel, jeho spolucestovník, ten jim to nejlépe poví. Sotva se dočkati mohli, až by sedl.

„A kde, pane doktore, jste přítele svého nechal?“

„V novém jeho domově, kde s mladou svou krásnou paničkou se ubytoval.“

„S krásnou?“

„Ano, paní moje, s krásnou, ušlechtilou, bohatého kmeta vnučkou, jejíhož otce přítelův strýc náhodou zastřelil.“ „Ach, tedy povinnost ho k tomu vedla?“ pravila domácí paní.

„To se teprv později vysvětlilo. Ona byla první jeho láskou; při ní teprv našel, co pannu krásli!“ odpověděl doktor s úsměškem, a pokloně se vybrané společnosti, odešel. Slečna Amélie ohrnula pysk, hlavou pohodíc, ale chère maman ten skandal odstónala.